

Elżbieta Pietrzyk-Sokulska

Instytut Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią

Polska Akademia Nauk

Możliwości rozwoju turystyki przyjaznej środowisku z wykorzystaniem walorów terenów pogórnicych Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej

Ekspansywny rozwój różnych form turystyki wpływa negatywnie na środowisko, prowadząc do zubożenia zasobów i zmniejszania atrakcyjności regionów. Związane jest to najczęściej z nieprawidłowym zarządzaniem turystyką, tzn. przeinwestowaniem, zanikiem walorów przyrodniczych i kulturowych. Zarządzający turystyką nie zawsze zdają sobie sprawę, że walory środowiska są rdzeniem produktu turystycznego, decydując o atrakcyjności, popularności i wartości wypoczynku. Do badań wybrano region Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej o unikatowych walorach przyrodniczo-krajobrazowo-kulturowych. Po analizie najistotniejszych z punktu widzenia potencjalnego turysty, a także inwestora walorów regionu zaproponowano główne kierunki rozwoju zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

W latach sześćdziesiątych ubiegłego wieku region poddany był silnej presji ze strony uciążliwych gałęzi przemysłu, które w wielu miejscach spowodowały pogorszenie jakości środowiska, a także zahamowanie rozwoju innych gałęzi gospodarki, np. rolnictwa lub szeroko pojmowanej turystyki, w obszarach do tego predysponowanych. W efekcie zmian ustrojowych i gospodarczych końca XX w. region próbuje zmieniać dotychczas pełnione funkcje przemysłowe i przemysłowo-rolnicze oraz rolnicze na rekreacyjno-wypoczynkowe, a nawet turystyczne. Sprzyja temu zróżnicowanie krajobrazu, duża bioróżnorodność szaty roślinnej i świata zwierząt, a przede wszystkim poprawa jakości podstawowych komponentów środowiska w wyniku likwidacji lub modernizacji uciążliwych gałęzi przemysłu. Ponadto mieszkańcy regionu, dzięki zwiększeniu świadomości ekologicznej co do posiadanych walorów tak środowiska bio-, jak i abiotycznego (naturalnych i antropogenicznych), starają się wykorzystać je zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.

W artykule zwrócono uwagę przede wszystkim na niedoceniane walory opuszczonych wyrobisk pogórnich (kamieniołomów), w które region obfituje. Charakteryzują się urozmaiconą rzeźbą wnętrza, różnorodnością odsłoniętych profili i zjawisk geologicznych. Bardzo często w ich otoczeniu znajdują się budynki techniczne i administracyjne lub niewielkie zakłady przeróbcze, niekiedy posiadające wartość zabytkową. Elementy te świadczą o bogatych tradycjach górniczych i kamieniarskich regionu, podobnie jak różne obiekty mieszkalne, gospodarcze lub przemysłowe, detale architektoniczne wykonane z eksploatowanych kopalin skalnych.

Opuszczone wyrobiska wraz z otoczeniem powiększają niestety areał nieużytków poprzemysłowych. Tymczasem są to obiekty, zwłaszcza w krajobrazie Jury Krakowsko-Częstochowskiej, nierozzerwalnie z nim związane, posiadające potencjał walorów krajobrazowych, zwykle antropogenicznych – ściany, poziomy, zwałowiska. Od czasu zakończenia w nich eksploatacji upłynęło kilkanaście, a nawet kilkadziesiąt lat i w wyniku naturalnej sukcesji lub częściowej rekultywacji biologicznej tworzą naturalne nisze biologiczne z bogactwem gatunków roślin ginących lub podlegających ochronie, które właśnie w nich dzięki odpowiedniemu podłożu (wapiennemu lub wulkanicznemu) i warunkom mikroklimatycznym tworzą nowe siedliska. Wiele wyrobisk po zakończeniu eksploatacji w sposób naturalny w całości lub częściowo wypełniło się wodą, tworząc malownicze urozmaicenie krajobrazu. Wykorzystanie ich dla rozwoju turystyki jest istotne dla rozwoju regionu.